הלכה · משנה תורה · מפרשים · קובץ על היד החזקה · ספר אהבה

קובץ על היד החזקה על משנה תורה, הלכות ברכות

רבי נחום טרייביטש

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

קובץ על היד החזקה על משנה תורה, הלכות ברכות

רבי נחום טרייביטש

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/קובץ-על-היד-החזקה-על-משנה-תורה-הלכות-ברכות/
הקובץ נוצר ב־22 בנובמבר 2026 מגרסה 202611200317-v39 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 5
הלכה א 5
הלכה ט 5
הלכה י 5
הלכה יא 6
הלכה יב 6
הלכה יג 7
הלכה יט 7
פרק ב 7
הלכה ג 7
הלכה יב 8
הלכה יד 8
פרק ג 9
הלכה ב 9
הלכה ח 9
הלכה י 9
הלכה יא 10
הלכה יב 11
פרק ד 11
הלכה ו 11
הלכה יב 11
פרק ה 12
הלכה א 12
הלכה ו 12
הלכה ז 13
הלכה יב 13
הלכה טו 13
פרק ו 14
הלכה ג 14
הלכה ה 14
הלכה ז 14
הלכה ח 15
הלכה י 15
הלכה יג 15
הלכה טו 16
הלכה טז 16
פרק ז 16
הלכה ב 16
הלכה ד 16
פרק ח 17
הלכה א 17
הלכה ב 17
הלכה ג 18
הלכה ה 18
הלכה ו 18
הלכה ח 19
הלכה י 19
הלכה יא 20
הלכה יב 20
הלכה יג 20
פרק ט 21
הלכה א 21
הלכה ג 21
הלכה ט 21
פרק י 21
הלכה א 21
הלכה ט 22
הלכה יג 23
הלכה טו 23
הלכה טז 23
הלכה יז 23
הלכה יח 24

פרק יא 24
הלכה ו 24
הלכה יב 25

פרק א

הלכה א

אא"כ שבע. עיין לקמן פ"ה הלכה ט"ו בהשגת הראב"ד שם ובמה שאכתוב שם בס"ד:

הלכה ט

ופניה טוחות בקרקע. דברי רבינו צ"ע דהא ר"ה בברכות דף כ"ד אמר עגבות אין בהן משום ערוה ומייתי תלמודא סייעתא מהא דתנן אשה יושבת וקוצה חלתה ודחה רנב"י דאין משם ראיה כגון שהיה פניה כו' ואין סייעתא לר"ה אבל דינא דר"ה דין אמת ואין חולק בזה ולמה פסק רבינו פה דלא כר"ה וכן תמה המ"א בסי' ר"ו אות ה' ומסיק דהלכה כר"ה וה"ט שהשמיטו הרי"ף והרא"ש הך דפ"ט ע"ש, ולענ"ד ליישב דעת רבינו הנה הרע"ב בפי' המתניתין אשה יושבת פירש עגבות אין בה משום ערוה וכתב עוד ופניה טוחות בקרקע הדבר תמוה וכבר תמה ע"ז בספר א"ר א"ח סי' ע"ד ונראה דהיה קשה לו להרע"ב הא דאמר רנב"י תרגמה בפ"ט, לישנא דתרגמה קשה דהכי הו"ל לומר הכא במ"ע וגם הא"ר הרגיש בזה ורצה לדייק מלישנא דתרגמה דמסיק להלכה דעגבות יש בהן משום ערוה וזה קצת דוחק דהא ר"ה אמר בפשיטות עגבות אין בה משום ערוה וכ"ה בירושלמי פ"ב דחלה הדא אמרה עגבות אין בהן משום ערוה אלא היה נראה לו משום דבסוגיא דירושלמי אמר נשמעינה מן הדא האשה יושבת וקוצה חלתה ערומה והדא אשה לאו בתוך הבית היא יושבת (פירוש למה לא תלבוש בגדיה) ותימר אין מטריחין פי' דמשני דלא רצו להטריחה ללבוש הבגדים והיה סובר רנב"י דודאי בזה אין מטריחין אותה ללבוש הבגדים אבל לעשות בענין זה שפניה טוחות דזה לאו טרחא הוא למה לא תעשה כן הגם דעגבות אין בהן משום ערוה מ"מ כל מה דאפשר לה לעשות בזהירות יתירא עדיף טפי וזה שאמר רנב"י תרגמה בפ"ט פי' הגם לדידך דסברת דעגבות אין בהן משום ערוה אעפ"כ צריכים ע"כ לאוקומי מתניתין בפ"ט וא"כ אין ראיה משם אבל הדין דין אמת דעגבות א"ב משום ערוה ואעפ"כ אין אנו מתירין לה לברך כ"א בפ"ט דבקל יכולה לעשות זהירות יתירא להזכיר את השם ודברי הרע"ב כנים וברורים וגם דברי רבינו א"ש ודו"ק:

הלכה י

חוץ מברכת הנייה שאין בה מצוה. פי' שאין שם ברכה למצוה אלא ברכת הנייה ובא לאפוקי גם ברכת אכילת פת בשבת וכדמסיק בש"ע א"ח סימן קס"ז ס"כ וכמ"ש במ"א שם דהב"י הביא ראיה מדנקט ברכת המוציא של מצה ועי' בס' יום תרועה שהקשה על

הב"י דמ"ש מקידוש היום ובאמת לפי מה דאסברא שם המ"א והט"ז אזדא קושייתו וא"כ יש לפרש דברי רבינו פה במ"ש שאין בה מצוה הכונה בזה שאין בה מצות חובה על האדם כי אם מצוה שבא להנאתו משא"כ בקידוש היום שמצוה באה חובה וע"כ יכול להוציא אחרים אע"פ שאין כאן כ"א ברכה אחת:

הלכה יא

עד שיענה או עד שישמע כו'. גרסי' בירושלמי בפ"ג דברכות תני אבל אמרו אשה מברכת לבעלה ועבד מברך לרבו וקטן לאביו לא כן אמר ר"א בשם ר"י בי ר' נהוראי כל שאמרו בקטן כדי לחנכו פי' א"כ הוי אינו מחוייב בדבר תפתר בעונה אחריהם אמן כהא דתנינן תמן מי שהיה עבד אשה או קטן כו' א"כ משמע מהך דירושלמי דבעונה אמן יוצא אפילו שמע ברכה ממי שאינו מחוייב בדבר ובאמת ז"א אלא דה"פ הירושלמי בעונה שעונה אחריהם מלה במלה וכהא דתנן מי שהיה עבד אשה או קטן וכ"כ הט"א בריש מסכת מגילה דבעונה אחריו מלה במלה ודאי דיוצא ולא העתיק רבינו להך דינא משום דמלתא דפשיטא הוא וכ"מ בגמרא דף כ' בברכות דרבא דייק מהך ברייתא דבן מברך לאביו כו' ואמאי לא מוקי לה כענין שאמרו בירושלמי אלא משום דמלתא דפשיטא היא. ואפשר דמ"ש רבינו עד שיענה הלשון קצת דחוק כמ"ש הכ"מ ולפי דברי הנ"ל י"ל דה"פ עד שיענה מלה במלה והוא דין הירושלמי והלשון מדוקדק:

הלכה יב

א"צ הסבה. עיין כ"מ מה שהקשה על פי' רבינו ממה שהשיב לחכמי לוני"ל היאך מובנת הסוגיא. לענ"ד נראה לא די דאין קושיא מהסוגיא אלא דיש ראיה לפירוש של רבינו דלפירוש רבינו שאין חולק כלל בלשונות עכ"פ צריכים להבין מה מוסיף הלשון בשנותו את לשונו א"ו להורות בא ולה"ר דלא בעי הסיבה דאי בעי הסיבה לא הוה משכחת שיברך אחד לכולן דהסיבה לא מהני בהו לא מעלה ולא מוריד ולל"ק לא נזכר סברא זו דלא מהני אלא דלא בעינן ולפי"ז ה"פ תלמודא דלפירוש רבינו ודאי הא דמקשה לל"ק ג"כ קשה לל"ב קשיא רישא וצ"ל שאני אורחים דדעתייהו למיעקר ובעו הסיבה והשתא מקשה תלמודא לל"ב מסיפיה דע"כ הסיבה מהני בהו גם באורחים דדעתייהו למיעקר א"כ חזינן דהסיבה יש לה מעלה ואמאי אמר דלא מהני הסיבה ולא תלי כלל בהסיבה ומשני דודאי ביין לחודא לא מהני הסיבה ומש"ה ע"כ דלאו בעי הסיבה אלא דש"ה מיגו דמהניא לפת וסובר רבינו דגם ל"ק הכי ס"ל דבאורחים אם לא הסיבו כ"א ליין לא מהני וחייב לברך כ"א ואחד ומאי דשייר ל"ק פי' בל"ב אלא דלא יכול להקשות אל"ק בזה משום דלא מפורש הכי בדבריו אבל לפום קושטא דמילתא לא פליגי והשתא לפירוש

רבינו מיושב קושיית התוספות במסכת חולין דף ק"ו ד"ה וש"מ דמאי מקשה תלמודא לל"ב מהברייתא למה לא הקשה ממתניתין ע"ש שתירצו קצת דחוק ולפי פי' רבינו ניחא דמשם לא יכול להקשות דהא שפיר אחד מברך לכולן ולא הקשה מהברייתא אלא על דבר שחידש דהסיבה לא מעלה ולא מורדת. כנ"ל ברור ואמת:

הלכה יג

ואם היה המברך כו'. עיין תיו"ט פ"ח דברכות ועיין בשלום ירושלים סוכה דף ח' ע"א מ"ש בשם ספר לחם שמים:

הלכה יט

כל האוכל דבר האסור כו'. עיין בכ"מ מה שהביא בשם הרשב"א ראיה לפירוש הר"מ ולפי פי' הרא"ש שם אין זו ראיה דקאי על ברכת המוציא להוציא אחרים ובהסיבה ומשום קביעותא וגבי איסור לא שייך קביעות כמ"ש הראב"ד ולא זו אף זו קתני ל"מ דמברכין בדמאי ברכת המוציא להוציא רבים דמותר בדמאי אלא אפי' לזמן דכולל עצמו עמהם אפ"ה מותר בדמאי. ולכאורה קשה לדעת רבינו כיון שאכל ושבע ומחוייב מה"ת לברך למה הפקיעו רבנן ממנו הברכה כיון שהוא נהנה ועיין באס"ז ב"ק דף צ"ד מ"ש בשם רב המאירי משמע דלכ"ע מחוייב לברך ברכת המזון. ואפשר דלא מיירי רבינו פה באכל ושבע כ"א באוכל כזית דאינו מחוייב אלא מדרבנן והם אמרו וה"א והראב"ד לטעמיה אזיל שכתב לקמן בפ"ה דכזית מה"ת חייב לברך בה"מ ואין לנו לפוטרו מחיוב תורה מברכה שלאחריה וא"כ גם ברכה שלפניה לא הפקיעו ממנו מק"ו כשהוא שבע מברך כו' ורבינו הא פסק דבעינן כדי שביעה מה"ת אבל מדסתם הרמב"ם משמע דס"ל אפילו חייב מה"ת הפקיעו רבנן הברכה ממנו וגדולה מזו מצינו בתוס' ברכות דף ט"ז ע"א ד"ה וחותם ע"ש. ואין להאריך בזה כי כבר האריכו האחרונים בזה דאין לברך אפילו בסתם יינם ואין עונים אחריהם אמן, והתוספתא שהביא הכ"מ שם לא נזכר כ"א איסורא דאורייתא אבל איסורא דרבנן אין ראיה משם:

פרק ב

הלכה ג

וצריך להזכיר בו"ת כו'. ובגמרא גרסינן כל שלא אמר בו"ת לא יצא י"ח ורבינו לא כתב כ"א צריך נראה משום דהטור בסימן קפ"ז כתב שאחיו ר' יחיאל היה מסופק אי לעכובא קאמר או לא לכך כתב רבינו דדעתו בדיעבד א"צ לחזור ולברך אלא דתמיה לי טובא דגרסינן בירושלמי פ"א דברכות הלכה ז' ריב"ל אמר לא הזכיר ברית בארץ מחזירין אותו

כו' בשם רב אם לא מזכיר ברית בארץ מחזירין אותו הרי להדיא מפורש דמחזירין אותו ומה הוא ספיקותו של ר"י וביותר קשה על רבינו ע"ש בב"י. ונראה ליישב דהרי גרסינן בגמרא משום דאמר ר"ח אמר רב לא אמר כו' יצא כ"ה הגירסא שלפנינו וקשה טובא דא"כ הוא דרב לא אמר כ"א דיצא בדיעבד אם לא אמר אבל לכתחילה מודה דצריך להזכיר וא"כ אכתי קשה אמאי לא אמר דהא גם רב ס"ל הכי אבל העיקר כגירס' הרשב"א רב לא הוי אמר כו' וא"ש דסבר היה כרב ומ"ט דרב כתב הרשב"א שלא יתקנו שני מטבעות. ומעתה י"ל אף דלא קיימ"ל כרב מ"מ מדדייק בברייתא לא יצא י"ח ולא אמר מחזירין אותו י"ל דבזה ודאי דמסתבר דא"צ לחזור כיון דרב לא אמר אותו לכתחילה ובודאי דאית ליה תנאי דסברי כוותיה ושפיר מסופק הר"י אי קיי"ל כוותיה דרב בדיעבד מיהת ורבינו לא היה מסופק כלל בזה דודאי לענין דיעבד סמכינן על רב ולא קיי"ל כהירושלמי דבלא"ה צ"ל לכל הגרסאות דאמוראי נינהו אליבא דרב:

הלכה יב

שכח ולא הזכיר כו'. עיין כ"מ מ"ש וסובר רבינו כו'. עיין בזה בא"ר סימן קפ"ח שתמה על דברי הכ"מ ובספר ברכי יוסף שם כתב ישוב לדברי הכ"מ ומסיק כן להלכה יע"ש:

חוזר לראש. בכל הני דמזכירין מעין המאורע אם אזלינן בתר התחלת הסעודה או בתר סופה כגון אם התחיל ביום ר"ח ונמשך סעודתו עד הלילה או בחנוכה ביום ח' ונמשך סעודתו עד הלילה ודומיהם עיין מ"א א"ח סימן רע"א דהוי ספיקא דדינא וגם הב"ח הוסיף להקשות דבסימן תרצ"ה כתב הב"י דהדבר במחלוקת וכבר האריך בזה בספר ברכי יוסף שם וסתירת הש"ע י"ל משום כבוד שבת יש לו להזכיר שבת ודו"ק. ולענין דינא אם באמצע סעודתו התפלל ערבית אזי לא יזכיר ודלא כדעת מ"א סימן תרצ"ה ובשבע ברכות דחתן שנמשכה סעודת ז' עד ליל ח' ודאי דאין לברך שבע ברכות. כן העלה הרב גינת ורדים כלל א' סוף סימן כ"ח יע"ש:

הלכה יד

נתעכל המזון. וכתבו האחרונים שהוא שיעור ו' שעות והכל לפי ענין אכילה ועיין בברכי יוסף א"ח סימן ו' בברכת אשר יצר למי ששכח לאומרו אם יכול לברך עוד בשעה שנזכר אפילו לאחר ו' שעות ומסיק שם דספק ברכות להקל ע"ש:

פרק ג

הלכה ב

אכל דגן שלוק. בכ"מ הבין בדברי רבינו שכל הה' מינים אפי' בשעורים מברך בפה"א אפילו בחי ועיין בד"מ סימן ר"ח ובש"ע שם העתיק המחבר דברי הרמב"ם וכתב המ"א שם כל חמשת מינים והרב שכתב בהגהות רמ"א שם והא דמברך לפניו הו"ל לכתוב וי"א אלא כיון דהוא סובר ג"כ הכי בדעת רבינו דמודה בשעורים מש"ה לא כתב וי"א:

הלכה ח

הפת שפתת. עיין כ"מ מ"ש בהבנת דברי רבינו פה ועיין בב"י סימן קס"ח דאם עברה צורתו לגמרי ע"י בישול אפילו ביש כזית לא מברכים המוציא וזה הנראה ג"כ בדעת בה"ג וז"ל פת צנומה בקערה דוקא דשדי רותחין עלה הו"ל כלי שני אבל רמי פת בכ"ר כיון דמבשל אע"ג דאי בעיניה נפקא ליה מתורת לחם ומברכים עלה במ"מ דקתני גבי מצה יוצאין ברקיק השרוי ובמבושל שלא נמוח דברי ר"מ ר"י אומר יוצאין ברקיק השרוי אבל לא במבושל אעפ"י שלא נמוח והלכה כר"י ע"כ. מוכח מדבריו דס"ל אעפ"י שיש בהם כזית בבישול נפק ליה מתורת פת דהא מדמה לה לפלוגתא דר"מ ור"י והתם בכזית בעיניה מירי וקשה עליו דהא בגמרא טעמא דר"י משום דבעי טעם מצה וצ"ל דס"ל דלא קאמר התם דבעי טעם מצה אלא שלא לגרע עבור זה ברכת בפה"א אבל עכ"פ משנתבשלה ונפיק עיקר טעם שלו אין לו חשיבות לברך המוציא לדידן דקיימ"ל כר"י אבל קצת דחוק ולפי שיטת רבינו פה ניחא די"ל דבה"ג מוקי לפלוגתא דר"מ ור"י ג"כ בעברה צורתה לגמרי והא דלא פי' הבה"ג פת צנומה בקערה בענין שלא עברה צורתה לגמרי ס"ל לבה"ג כיון שנתבשל בכלי ראשון מסתמא ע"צ לגמרי ודעת הרמב"ם ובה"ג שוים וראוי לחוש לדבריהם. וראיתי בב"ח סימן קס"ח שמביא בשם המרדכי שהביא לתחילת דברי הבה"ג וכתב הב"ח שם ע"כ מירי באין בפרוסות כזית ותימה גדולה עליו שהוא לא ראה בבה"ג גופיה שמוכח מסיום דבריו דגם בפרורים שיש בהן כזית מירי ועוד הארכתי בזה ליישב כמה קושיות:

הלכה י

אורז שבשלו כו'. גרסינן בירושלמי הכוסס את האורז מברך בורא מיני זרעונים כו' אפייה ובשליה אומר עליו במ"מ וא"צ לברך אחריו ר' ירמיה אמר בפה"א ר"ח בר ווא שנ"ב ר"ש חסידא אמר בורא מיני מעדנים אמר ר"י ב"א ולא פליגי מ"ד במ"מ בההוא דעבד בול (פי' שבולל ומעורב עד שאין ניכר עין הפרי והוי כמו דייסא) מ"ד בפה"א בההיא

דבריר (פירוש זך וניכר כל גרעין בפ"ע) מ"ד שנ"ב בההוא דשליק (פי' מבושל הרבה ולא ניכר עין הפרי ובלילתו רכה ולא הוי כעין בול שאינו זיין לפיכך אינו מיני מזונות ולא בפה"א אלא שהכל) מ"ד בורא מיני מעדנים בההוא דטריף (פי' שאין בלילתו רכה לגמרי ולא עבה לגמרי אלא כמו דבר הטרוף בקערה). והנה מדברי הירושלמי למדנו הגם דאתותב רב ושמואל ומברכין בורא מיני מזונות אאורז אין הדבר אמור בסתם אלא לפי תבשילו כך ברכתו. ובשום אחד מהפוסקים לא ראיתי שמחלקים בזה ופירוש רבינו פה לא הזכיר מזה כלום ונראה דתלמודא דידן לית ליה להך דירושלמי וכ"מ דאל"כ קשה מאי מקשה תלמודא לרב ושמואל דילמא הם לא מיעטו אלא בההוא דשליק דבכה"ג בחמשת מינים מברכין במ"מ ובאורז ודוחן לא אבל בפת מודה ובמ"ק ג"כ אם עשאו כעין בול במ"מ ודוחק לומר מדקאמר רב ושמואל כל שהוא מחמשת מינים משמע שבא למעט לגמרי אורז ודוחן א"ו דמחולק הבבלי בזה עם הירושלמי. ובב"י סי' ר"ח בהא דכתב הטור בשם הרא"ש דעל תבשיל של שאר מיני קטניות מברך שהנ"ב כתב תמהני אמאי לא יברך בפה"א ואפשר דכיון דנתבשלו עד שנתמעכו כיון דאין זה דרך אכילתן אין מברכין עליה בפה"א אלא שהכל ויש ראיה לדבריו מדברי הירושלמי שהבאתי ועיין ברבינו יונה מה שמחלק בין אורז ודוחן דבאורז גם כשהוא שלם מברכין במ"מ צ"ע מהירושלמי הנ"ל וגרסי' עוד שם בירושלמי עד כדון בתחילה בסוף מאי ר"י בשם ר"ש חסידא אשר ברא מיני מעדנים לעדן בהם נפש כל חי בא"י על הארץ ועל מעדנים ר' אבא ב"י בשם ר"י רובא רבי כשהוא אוכל בשר או ביצה היה אומר אשר ברא נפשות רבות להחיות בהם נפש כל חי בא"י חי העולמים כלפי בשר והביצה דנפשות הן דמביצה נתהוה אפרוח משמע דעל שלוק של אורז ושאר מינים מברך אחריו א"ב מיני מעדנים משום דכר"י ס"ל דבעי היכר ברכה לכל מין ומין וכי היכי דס"ל לר"י בברכה שלפניה כן ס"ל בברכה שלאחריה לדידן דלא פסקינן כר"י אין חילוק ולעולם מברכין אחריו בורא נפשות ועיין ברכות דף מ"ט בתוספות ד"ה נתן ב"ק כו' דמ"ש דמיירי בברכה ראשונה כו' ומביאים ראיה מהא דאמרינן אין מזמנים כו' ועיין בתוספות חולין דף ק"ו ויש לדחות ראייתו ורבים מתמיהים על דברי התוס' דמה צריכים להב"ר ממרחק דאיך ס"ד כלל לומר דמיירי בברכה אחרונה דהא בברכה אחרונה על שניהם מברך בורא נפשות ולפ"ד הירושלמי פה עולים דברי התוספות כהוגן די"ל דסבר כר"י ודוק היטב כי קצרתי:

הלכה יא

כל שמברכין כו'. עיין כ"מ ודבריו מופלאים דלא נזכר בירושלמי ברכות ברכה אחת מעין שלש גבי אורז וצ"ע:

הלכה יב

ולבסוף אינו מברך כלל. עיין בטור או"ח סימן ר"י וב"י שם ועיין בירושלמי מסכת סוכה דף ה' ע"א ומ"ש בהשמטת שלום ירושלים:

פרק ד

הלכה ו

פטר את הפרפרת כו' ופירות. רבינו מפרש כמו שפירש"י ובתוס' שם ד"ה בירך על מ"ק א"כ מאי קמ"ל ולפ"ד הכ"מ מיושב קושית התוס' וסד"א דגם פת יפטור ופ"י הקשה כן על התוס' ולא זכר דברי הכ"מ ועיין בספר זרע יעקב שכתב שקושיית התוס' הוא דרך ממ"נ ע"ש. ולי נראה די"ל דמיירי לעולם בנתכוין וכמו דאיירי רישא בכה"ג דבירך על הפרפרת שלפני המזון פטר את הפרפרת שלאח"ה בנתכוין ומה"ט נראה דהשמיטו רבינו הך רישא ועיין בצל"ח מ"ש ליישב דברי רבינו משום דמילתא דפשיטא היא ולא נקטו המתני' אלא לדיוקא ואעפ"כ לא פטרו את הפת אפילו במתכוין משום חשיבות דפת ואף דקיימ"ל דגם על פת ויין יצא בברכת שהכל י"ל דדעת רש"י משום חשיבות דפת ויין כ"ע מודים דוקא אם מברך על פת ויין שהכל אבל לא במברך על ד"א גם אם היה מתכוין עליו והא דכתב התוס' שם בסה"ד דחשיב פרפרת מ"ק נראה לענ"ד דהא דבעי שם בגמרא ב"ש ארישא פליגי כו' ובחידושי רשב"א הרגיש מאי נפקא מיניה לדידן ונראה דפירושא דמתני' נ"מ דאי ב"ש ארישא קאי ע"כ צ"ל כפי' התוס' דאל"כ אמאי כ"ש מ"ק דילמא דוקא פרפרת אבל אי ב"ש אסיפא קאי א"כ נוכל לפרש כפירש"י ונ"מ לפרושי מתניתין ויש נפקותא לדינא כמבואר ובזה יש מקום ליישב דלא הביא הרי"ף והרא"ש הך איבעיא ודו"ק:

הלכה יב

אם בירך על היין שלפני המזון כו'. גרסינן בירושלמי תמן אמרי אפילו בירך על היין שלפני המזון לא פטר את היין שלאחה"מ והא תנינן בירך כו' פטר את היין ר"ה וריב"ל בהדין דשתי קנדיטין וחרנא אמר בהדין דשתא חמרא בתר בילני (פי' בהדין דשתי קנדיטין שבא להטעים המאכל ובתר בילני הוא עשב מר שתה יין אחריו אבל יין של שתיה לא פטר תנא דמתניתין) ובבלי חולק ע"ז מדקא מחלקי בין שבתות לחול אמוראי נינהו אליבא דריב"ל ומיושב בזה מה דמקשין התלמידים בהא דאמרינן בגמרא לא סבר לן מר להא דריב"ל אמאי לא אקשי ליה ממתניתין אלא משום דמצי לדחויא כחילוק הירושלמי מש"ה אקשי ליה לא סבר מר להא דריב"ל דיודעים דהכי הלכתא:

פרק ה

הלכה א

וספק יש בדבר. בירושלמי פ"ג הלכה ג' ובברכת המזון דכתיב ואכלת ושבעת וברכת כו' יראה דפשיטא ליה לתלמודא דירושלמי דנשים חייבות בבה"מ מה"ת. אפשר דה"ט דהג"א פ"ק דמגילה שכתב בפשיטות דנשים בבה"מ דאורייתא משום דפשיטא ליה להירושלמי שבקינן ספיקא דבבלי ועיין מ"ש בכללים שלום ירושלים ס"ס מועד אלא דמ"ש בהג"א שם דאעפ"כ אינם מוציאות את האנשים צע"ג וכבר הרגיש בזה בשו"ת שער אפרים סי' י"א. ואפשר לומר דשיטת הג"א דס"ל דשלש ברכות מה"ת הן ודלא כשיטת הרמב"ן שהביא הכ"מ בפ"ב הלכה ב' וא"כ בברכת הארץ ודאי דמדרבנן בנשים כיון שלא נטלו חלק ולא כתב בהג"א דמחוייבין מה"ת כ"א בב' ברכות ולא הוי ספיקא כ"א בברכת הארץ ומש"ה אינן מוציאות את האנשים אפילו בהנך שתי ברכות משום דילמא אתי להוציאן גם בברכת הארץ. ובזה אפשר לכוין דלא פליג הבבלי עם הירושלמי ודו"ק. ועיין בשה"ג שכתב דלפי פירש"י הספק ג"כ הוא בכהנים אם הם חייבים מה"ת וכן בלוים דפירש"י א"כ לפי שיטת רש"י לפי הבנת הש"ג כהנים אין מוציאים בבה"מ וזה דבר תימה ועיין בכנה"ג א"ח סי' קפ"ה בהגהות הב"י שכתב בשו"ת הר"ש יונה השיג על שה"ג:

הלכה ו

הכהנים תרומה. עיין כ"מ ועיין בתוס' במתניתין ד"ה אכל כו' מ"ש אבל אם שלשתן מודרין הנאה זה מזה כו' וכוונת דבריהם כמ"ש התוס' בכ"ד והר"ן בנדרים דלא מיחשב התראת ס' דילמא אתי למתשל בנדרו כיון דמחוסר מעשה וזה שכתב דהשתא מיהא לא איתשל כו' וצל"ע על הב"י או"ח סימן קצ"ו שכתב ראיה לדברי התוס' דאל"כ אמאי לא אמר שם במסכת עירובין אע"ג דתרומה אסורה לישראל הא יכול לאיתשולי על נדרו ע"ש, דהא צריך לטעם זה אם התרומה ביד כהן דלא מצי לאיתשולי כדאמרינן בנדרים דף נ"ט. וי"ל דהב"י לטעמיה אזיל שכתב בכ"מ בפ"ו מהלכות תרומות לחד תירוצא בשיטת רבינו דסובר כסברת הרא"ש בנדרים דהבעלים נשאלין לעולם אפילו אם כבר בא ליד כהן אלא דעדין צ"ע דלא דמי לתרומה דשאני נדרים דמצוה לאיתשולי עליה כדאמרינן התם ומ"ש התוספות במסכת ערכין דשאני תרומה שאין לה היתר לזר אפילו בשאלה כוונת דבריהם דלשם תרומה אין לה היתר כיון דאתשיל עליה לא מיקרי עלה שם תרומה

ולזה סיימו שם בברכות הארכתי דלית להו סברא זו לפי האמת ודלא כהבנת הא"ר סי' קצ"ו בדברי התוספות הנ"ל ע"ש ועיין במ"א סימן קצ"ד אי ברכות מעכבות זא"ז:

הלכה ז

אנדרוגינוס. עיין כ"מ ודבריו צ"ע ועיין בפ"ב מהלכות שופר ובהשגת הראב"ד שם ומה שאכתוב שם בס"ד:

הלכה יב

בבית אחד. עיין בתוספות שם ד"ה והשמש שכתב עפ"ד הירושלמי דל"ד בית א' ולא נקט ב"א אלא לרבותא דאין מצטרפין. ולא משמע כן מדברי רבינו דהיה לו לבאר כיון דמפורש בירושלמי וכ"מ קצת בדברי רש"י שכתב כגון יריעה פרוסה ביניהם. ויש מחלקים בין ב"א לב' בתים דבב"א גם אם לא נכנסו מתחילה להצטרף יחד אעפ"כ השמש מצרפן אבל בב' בתים בעינן שיכנסו מתחילה אדעתא דהכי עיין ב"י סימן קצ"ה ובמ"א שם אמנם מדברי התוספות לא משמע לחלק בהכי דאל"כ אמאי לא כתב הא דנקט המתניתין ב"א מילתא דפסיקא נקיט ורש"י מחלק בהכי:

הלכה טו

עיין הראב"ד וכ"מ מה שהשיב רבינו לחכמי לוני"ל ורבינו פה תופס שיטת הבה"ג ועיין בפירש"י ותוספות שם מה שהקשה מהך דינאי וחביריו דאכלו ושבעו ואף דלגרמיה הוא דעבד היינו משום דלא אכל כזית. ובאמת י"ל מ"ט דשמעון ב"ש דהיה ס"ל דבכוס יין יוכל לזמן אלא משום דדריש לקרא ואכלת זו אכילה ושבעת זו שתיה וקאמר רחמנא דבכ"ע אם אכל או שתה חייב לברך ומש"ה כיון דשתה הכוס היה ס"ל דיכול להוציא וכיון שכן הוא פי' הקרא א"כ סתם אכילה בכזית ובודאי דגם שיטת הסוברים דבעינן כדי שביעה מה"ת כל טעמייהו אינו אלא משום דדרשינן ואכלת ושבעת פי' אכילה שיש בה שביעה וא"כ שפיר קאמר תלמודא דשמעון ב"ש לגרמי' הוא דעבד דהוא דריש קרא בע"א משא"כ לדידן דקיימ"ל דבעינן כזית דגן ודאי דאינו חייב מה"ת כ"א באכל כדי שביעה וכ"ה דעת הבה"ג. ובזה צל"ע על רש"י בפרק כ"מ דף מ"ב ע"א ד"ה עדי כפנא כו' שפירש שם מפת שלנו וכתב הבה"ג ולא בירך דבעי למשבע וברוכי כדאורייתא ואכלת ושבעת משום דכזית וכביצה אסמכתא דרבנן עכ"ל. ופירוש דבריו דרצה לחייב עצמו בחיוב תורה ורש"י ז"ל סתר דברי הבה"ג דא"כ הוי דלא כר"מ ודלא כר"י וז"א כדמפורש בדבריו וצע"ג וע' עוד בתוס' פסחים דף ק"ג ע"ב ד"ה כיון דקשיא להו כיון דיהבי ליה כסא לברוכי א"כ אסרו עצמן שוב מלאכול ואינו מצטרף עמהן ועיין ב"ח או"ח סימן קפ"ו ובשיורי כנה"ג סימן צ"ז בהגהת בית יוסף ועיין עוד בפרק שלשה שאכלו דף מ"ט

ע"ב בתוספות ד"ה ר"מ דמזכיר ג"כ כשיטת רבינו פה. ועיין בכ"מ פ"א דמסיק דאינו חייב מה"ת לברך שום ברכה כ"א באוכל פת כדי שביעה אפי' על שבע המינים ג"כ אינו חייב לברך כ"א מדרבנן וכ"מ מדברי מהרי"ק שהביא הל"מ פ"ב דין י"ד. ומה שהקשה שם דלמ"ד נטע רבעי משמע התם בגמרא דאייתר חד הלל דטעון ברכה ורבינו ז"ל פוסק בהלכות מ"ש כמ"ד נ"ר והא בכל ברכה דנטיעה משמע דהוי מה"ת והניח בקושיא ע"ש ועיין בראש"ש ר"פ כיצד מברכין וברי"ף שם ויש ליישב קושייתו ודו"ק:

פרק ו

הלכה ג

הנ"י לפירות ה"ז מגסי הרוח. וכתב הלבוש א"ח סימן קנ"ח דה"ט משום דתרומת פירות אינו כ"א מדרבנן ואף בזיתים וענבים עיקר חיובם מה"ת אינו אלא ביין ושמן היוצאין מהם. ה"ז דבר חדש ועיין מ"ש בשלום ירושלים פ"ב דחגיגה דף ז':

הלכה ה

כל כו'. עיין השגת הראב"ד ועיין מ"ש לעיל בפ"ד הלכה ח' מהלכות ק"ש:

הלכה ז

מים שנשתנו מראיתן. כתב הב"י בסי' ק"ס בשם הרא"ה דטעמא דומיא דקידוש ידים ורגלים מן הכיור והתם מסתברא משום דכתיב מים יתירא ומהכא דייקינן דמים בהווייתן בעינן שלא נשתנו ועיין ברכי יוסף שהקשה ע"ז מהא דאמרינן בזבחים כ"ב אמר ר"י אמר ר"ל מי מקוה כשירין למי כיור וכ"פ רבינו בפ"ח מביאת מקדש כל המימות כשירים לקידוש ובלבד שלא ישתנו מראיהן אלא יהיו כמים הכשירים לטבילה אלמא מי כיור ומי מקוה כהדדי נינהו ותנן פ"ז דמקואות הדיח בו סלי זיתים וענבים ושינו מראיו כשר ותו תנן התם דאין מי צבע פוסלין את המקוה ושינוי מראה דפוסל במקוה היינו אם נפל בו יין וכיוצא דנשתנו מחמת משקה אחר שנפל לתוכו כמ"ש רבינו ספ"ו דמקואות וכיון דמי כיור כמי מקוה הרי משכחת במי כיור שינוי מראה ולא פסיל כנפלו בו מי צבע וכיוצא דוגמתו דכשר בטבילה ואיך פסק הרא"ה ותני במי כיור דכתיב מים יתירא דבעיא מים כהווייתן שלא ישתנו צורתן דהרי זמנין דמשכחת במי כיור דנשתנו צורתן ולא הוייתן וע"ש שכתב דהרא"ה חולק בזה עם הרמב"ם וסובר דמי כיור חמורים ממקוה ובכל שינוי מפסלי וחיליה דידיה מהא דאמרינן בסוטה דף ט"ו אמר רבא כלי שנתאכמו פניו פסול מה מים שלא נשתנו כו' ע"ש. ולפ"ז יש כאן מחלוקת לשיטת הרא"ה פוסל בנט"י שינוי מראה הכשירה במקוה ולשיטת רבינו אינו פוסל כ"א מה שפוסל במקוה

וקשה ע"ז הא רבינו פסק שינוי מחמת מקומן פסול ואמאי הא במקוה לא פסל שינוי מחמת מקומן אלא צ"ל דגם דעת רבינו מסכמת עם דעת הרא"ה ושם לא כתב אלא דין דאורייתא ורבנן החמירו במי כיור כמו שכתב התוספות במסכת סוטה שם ובס"ד אכתוב בזה בפ"ה מהלכות ביאת מקדש:

הלכה ח

או ששרה בהם פתו. אם ראובן שרה פתו במים של שמעון אתינן לפלוגתא אם אדם אוסר דבר שאינו שלו מפני שהוא ע"י כוונה כ"כ ברכי יוסף בשם מהר"א נחום בתשובה ואפשר דבדבר דרבנן יש לסמוך להקל:

חדשים לא פסלן. ואם יש בכלים עפרורית וקסמין אף שהן חדשים פסולין וה"ה אם בדק הכלים במים לראות אם שלמים הם או שבורין פסולים וגם מים שנתנום בכלים חדשים שרוצה להכניס בהם יין או שמן לקיום כדי שישאבו מים שאז לא ישאבו יין ושמן פסולים. שו"ת בית דוד סי' תק"ל הביאו ברכי יוסף שם:

הלכה י

כדי רביעית לכ"א ואחד. עיין כ"מ דהא דתנן מי רביעית נותני לידיה לאחד אף לשנים מיירי דוקא במים שניים אבל מים ראשונים לכ"ע בעינן רביעית לכ"א ואחד וקשה לפי שיטת רבינו הא דאמרינן במסכת נזיר דף ל"ח והאיכא הא דתנן מי רביעית ומשני בפלוגתא לא קא מיירי ופירש"י שם דהא פליג ר"י בלבד שלא יפחות לאחרון דלשנים בעינן רביעית לכ"א ואחד וכוונתו דאי הוי תני נט"י הוי צריך להאריך אם לאחד או לשנים. ולפ"ד רבינו עדיין קשה אמאי לא תני נטילה ראשונה לכ"ע בעינן רביעית לכ"א ואחד ויש ליישב דרבינו מפרש הא דאמרינן שם בפלוגתא לא קמיירי קאי אפלוגתא דר"מ ור"י אם ידים טהורות לחצאין וכדאמרינן במסכת גיטין אלא דקמשי פלגא פלגא דידיה והוי צריך להאריך דלא בעי רביעית בפעם אחת ומש"ה לא תני לה ודו"ק היטב:

הלכה יג

והקוף נוטל לידים. עיין השגת הראב"ד וכ"מ. ונראה דמודה רבינו גבי שחיטה דפסול שחיטת קוף כמ"ש הרא"ש בפ"ב דחולין אבל נפלה סכין מידו בלא כוונה הוי כאילו מונחת על הקורה ולא קרינן ביה וזבחת כו' ובלא כוונת שום דבר א"א מדכתיב וזבחת דהוי כמו ועשית וצריך לכוין לשום דבר מעשה ובע"א לא מקרי כח גברא עכ"ל. וכ"מ בלשון רבינו פ"ב מהלכות שחיטה הלכה י"ב שכתב וזבחת עד שיהיה זובח אדם אע"פ שאין מתכוין לשחיטה ובל"מ נתקשה בדבריו שם. ולפ"ד כוונתו עד שיהיה זובח אדם דהיינו שהיה כוונת אדם בדבר הגורם זביחה מיהת וכמ"ש הרא"ש ובא למעט שחיטת

קוף ובמ"א סימן קנ"ט כתב לחלק בין דאורייתא לדרבנן ליישב דברי רמ"א ביו"ד סימן ב' וא"צ לזה וק"ל:

הלכה טו

מים כו'. עיין כ"מ שכתב ואע"ג דאמרינן בפרק אין מעמידין דף ל"ז ע"ב כי אתא לקמיה דרבי ינאי אמר להו הא מיא בשיקעתא דבנהרא זילו טבולו כצ"ל:

הלכה טז

בין בחמי האור. עיין כ"מ שכתב דהר"מ פסק כל"ב ונראה דלטעמיה אזיל כמ"ש בהלכה ז' דס"ל דמי כיור דומין למי מקוה מה"ת משא"כ לשיטת הרא"ה דמי כיור בעינן מים שלא נשתנו כלל ובהוייתן יהיו מדכתיב מים יתירא ונט"י דמי למי כיור וא"כ מי כיור ודאי דפסולין אם הם חמי האור דנשתנו מהוייתן וא"כ גם לנט"י פסולים ול"ק ול"ב מחולקים בזה:

פרק ז

הלכה ב

ואם היו כולן בעה"ב. עיין כ"מ שכתב דרבינו בא ליישב הני תרי לישנא דאר"י כו' עיין מהרש"א שם בתוספות ד"ה לא כו' ותבין כוונת הכ"מ דלפנינו לא נזכר תרי לישני דר"י והתוס' שכתבו ליישב בע"א הני ב' לישני נ"ל דדחק להו ליישב קושיית הרשב"א דאי ר"א כר"י ס"ל א"כ איך קאמר מעיקרא לשרי לן מר הא איהו ג"כ ס"ל דבעה"ב בוצע ותירץ דר"א היה מחשיב לר"ז בעה"ב כיון שהסעודה נעשה בשבילו והתוס' לא ניחא להו בזה דהא עיקר הטעם כדי שיבצע בעין יפה וזה לא שייך בר"ז אף שהיה סעודה בשבילו מש"ה כתב דר"א מרוב שמחתו רצה לשמש אותן ולא לאכול עמהם כלל וא"כ הגדול בוצע ור"ז היה מסרב לזה אלא שגם הוא יאכל עמהם ויהיה הוא מיסב עמהם ובעה"ב בוצע כנ"ל. ולפי שיטת רבינו צ"ל דס"ל כסברת הרשב"א הנ"ל דמי שהסעודה נעשה בשבילו הוא הנקרא בעה"ב:

הלכה ד

שלימה כו'. עיין בכ"מ ועיין בתוס' ד"ה כל היכא כו' דלמה יברך בגדול הואיל ואינו נקי וכתב הא"ר בסי' קס"ח דבאמת משמע בפסקי תוס' דאם הוא נקי צריך לצאת ידי שניהם כמו בפרוסה של חיטין ושלימה שעורין וכ"כ לדינא אלא שסיים דדברי התוס' צ"ע דהתוס' סתרי זא"ז דלעיל בד"ה אבל כו' כתב להדיא דר"י מחשיב שלמים גם נגד גדול ונקי והניח בצ"ע. ולי נראה דדברי התוס' כנים וברורים דהא לפמ"ש התוס' לקמן

ד"ה מניח דשניהם קאי אלחמים ע"כ צ"ל מה דאמר יוצא ידי שניהם וגם הא דקאמר ששמתי שלום בין התלמידים היינו פלוגתא דר"י ורבנן גבי תורמין בצל קטן כו' וא"כ ע"כ לפ"מ דקאמר רנב"י לא ס"ל כתירוץ הגמרא דהכא היכא דאיכא כהן כ"ע ל"פ אלא דפליגי גם באיכא כהן ר"י סבר דחצי בצל עדיף הואיל וחשוב ורבנן סברי שלם עדיף וא"כ כיון דר"י ס"ל כרבנן דשלם עדיף ואם גבי כהן דכתיב בהרימכם את חלבו כמ"ש התוספות אעפ"כ סברי רבנן חשיבות דשלם עדיף ודאי גבי ברכה ג"כ הדין כן דשלם עדיף גם אם הפתיתין הם נקיים ושפיר כתבו התוס' לעיל לדינא והתוס' הכא ג"כ שפיר כתבו לפי מה דדחו הגמרא דכ"ע סוברים חשוב עדיף בדאיכא כהן משום דחשוב עדיף דכתיב בהרימכם וגם גבי ברכה ילפינן מיניה במאי דהוי חשיבות אלא דגדול ליכא חשיבות גבי ברכה כמ"ש התוס' אבל נקי הוי חשיבות וא"כ כיון דלפי האמת מסקי' דירא שמים יוצא ידי שניהם ממילא גם כאן צריך להניח ב' הלחמים בב"א נקי ושלם כמ"ש בפסקי התוס' וכל דברי התוס' בקנה אחד עולה בלי שום סתירה. וע"פ דברינו י"ל דברי רבינו בפ"ח מהלכות תרומות במ"ש תורמין בצל קטן שלם ולא מחלק בין איכא כהן או ליכא משום דסובר דרנב"י סבר דפליגי ר"י ורבנן בכל גוונא כמו שכתב הרא"ש ששמתי שלום בין התלמידים ופסק כרבנן דהלכה כרבים ודוקא גבי ברכה אמרינן יוצא ידי שניהם ודו"ק היטב:

פרק ח

הלכה א

ולא לאחריו. עיין בתוס' ד"ה דחנקתיה שהסכימו לשיטת רבינו ודלא כר"ע שפי' דוקא לפניו לא בעי ברוכי אבל לאחריו חייב והרא"ש הוכיח דעת רבינו דאם כדברי ר"ע מאי הוצרך לאשמועי' לצמאו למעוטי חנקתיה פשיטא אנוס הוא אלא דעל ברכה אחרונה קאי עיין שם. ור"ע סבר דא"ל דס"ד דעכ"פ יברך בורא מיני רפואות כדאמרינן בירושלמי ע"ש קמ"ל דלא וכסברת התוס' דוקא היכא דאי"ל הנאת גוף בהדי רפואה הא לא"ה לא בעי ברוכי ואין לה"ר מהא דתנן כל הטעון ברכה לאחריו טעון ברכה לפניו הא איכא חנקתו אומצא וי"ל דמין קתני כדמשני התם בנדה פרק בא סימן:

הלכה ב

אבל אם שתה שמן לבדו כו' מברך. עיין כ"מ ועיין פ"י דתרומות הלכה ז' ומה שאכתוב שם בס"ד:

הלכה ג

פירות כו'. עיין כ"מ ודלא כהרי"ף שפי' דאפי' תומי וכרתי כו' וחיליה דהרי"ף מהירושלמי דמשמע שם דאם נאכל כמות שהוא חי ומברכין עליו בפה"א לא נשתנה ברכתו ע"י הבישול ואם בחי אינו נאכל אז הבישול מבטל הפרי ופנים חדשות בא לכאן:

הלכה ה

ואני אומר כו'. עיין כ"מ שאילו היה הקנים נמצאים בארצות הטור כו', ובב"י סימן ר"ב קילס דברי הטור ודבריו נראין כסותרין עיין טו"ז שם ס"ק י"ג ונראה במוצץ הקנים שיברך בזה דברי הרמב"ם נכונים שיברך שהכל כיון שמוצצין אותם אבל על הסוק"ר שדעת רבינו שמברכין שהכל יפה השיג הטור דודאי נטעי אינשי ג"כ אדעתא דהכי לעשות מהם סוק"ר ויש מהם נוטעים למצוץ וגם לעשות מהם סוק"ר ובזה קילס הב"י דברי הטור ואעפ"כ בש"ע פסק בשניהם לברך שהכל דעל כולם אם אמר שהכל יצא:

הלכה ו

קפרס של צלף. עיין כ"מ דגרסינן בגמרא מדגבי ערלה לאו פרי נינהו כו'. עיין בתוספות מסכת ברכות ל"ו ע"ב ד"ה קליפי מכאן שיש לברך על הגרעינין בפה"ע והרשב"א חולק ע"ז דהא דחייב בערלה הוא מרבוי דאת פריו ובדברי רבינו לא נתבאר דין זה ובש"ע סי' ר"ב פסק כשיטת התוס' ובספר אבן העוזר מתמיה מאוד על התוס' הנמשכים אחריהם דמבואר בסיפא הך מתניתין פ"ק דערלה דהגרעינין מותרין ברבעי ואי כדבריהם דהוי גרעין פרי אמאי מותרין הרי מבואר דלאו פרי הוא וסיים וכ"כ הטו"ז וש"ך ביו"ד סי' רצ"ד החילוק שבין ערלה לרבעי דבערלה כתיב את ובאמת היא פליאה נשגבה וראיתי שגם בצל"ח הרגיש ועיין שם תירוצו. ולענ"ד נראה לקיים שיטת התוספות וראיה לדבריהם מהך מתניתין נגד סברת הרשב"א דגרסי' בירושלמי ספ"ק דערלה הורה ר"ז באילין פגי תמרא שיקברו (ופירש המפרש שם הפגין היינו פירות שלא נתבשלו עדיין כ"צ והן פרי כדתנן במתניתין בשרף הפגין אסור מפני שהוא פרי ואין להם פדייה דברבעי כתיב קודש וגמרי' קודש קודש ממעשר מ"ה פרי אתה פודה ואין אתה פודה את הפגין והחילוק ביניהם הוא דברבעי כתיב כל פריו כו' משמע אפי' פגין ולענין פדייה גמרי' לה ממעשר שני והתם לא כתיב כל ואינו בפדיון רק פרי גמור ולא בוסר ופגין ולפיכך הורה ר"ז שאין להם תקנה) ר"י בעי עבר ופדיו שמא אין פדוי ותימר טעון קבורה. פי' המפרש ובעי ר"י והלא אם עבר ופדאה שמא אינו פדוי דהפגין אף שאינו פרי גמור מ"מ דומה לפרי גמור דאל"כ לא מרבינן להו מכל פריו וכיון שכן הא ברייתא ע"כ לכתחלה אמרה שאינו בפדיון אבל בדיעבד נפדין הם כו' עיין שם. הנה חזינן דגבי רבעי כתיב כל פריו

ומרבינן מיניה הכל וקודש ממעשר מגרע ליה דאסור לכתחילה ואין להם תקנה אפילו בפדיון א"כ קשה על משנתנו דתנן ומותרין ברבעי אמאי מותרין וכ"ת דלא מקרי פרי הא כתיב כל פריו ומרבינן מיניה דבר הדומה לפרי ודוחק לחלק דמאת מרבינן אבל מכל לא מרבינן דמ"ש זה מזה, ומזה נראה דהתוספות פירשו המתניתין הא דתנן ומותרין ברבעי היינו ע"י פדיון וקמ"ל המתניתין דגרעיני פרי גמור הוא וכיון דפרי גמור הוא יש לו תקנה ע"י פדיון גם אם גמרינן קודש ממעשר והיינו משום דמקרי פירי בכ"מ גם לענין מעשר וא"כ אדרבה שפיר כתבו התוספות מכאן דגרעינין פירי הן והיינו מדקתני חייבין בערלה כ"ה גירס' התוספות ומוכח דפרי הוא דאי מריבוי דאת לא הוי אמר חייבין אלא אסורים ומסיפא דמתניתין דמותרין ברבעי ראיה לדבריהם. ולפ"ד משמע בתוספות דגרעינין לאו דוקא אלא גם בקליפיהן הדין כן וכמ"ש המג"א שם דעל קליפת מרנצ"ן מברך בפה"ע דלא כטו"ז דדייק מדנקטו התוס' בדבריהם גרעינין ושבק הקליפין ש"מ בקליפין מברך בפה"א וליתא כמ"ש אלא נקטו גרעינין לרבותא וה"ה לקליפין. ומ"ש באבן העוזר עוד שם ראיה מהא דתנן פ"ב דעוקצין כל הגרעינין אין מצטרפין לט"א אין ראיה דודאי יש הרבה גרעינין שאינן ראוים לאכילה כלל ומ"ש ראיה מהא דתנן פ"ב דתרומות גרעיני תרומה מותרין לזרים ואוקמה ר"י בירושלמי בגרעינין הראוים לאכילה י"ל לענין תרומה דרבנן הקילו ועוד י"ל דהתורם אין דעתו על הגרעינין ועיין במתניתין עוקצין פ"ג מ"ז דאין לדמות ט"א לכ"מ ובעירובין דף כ"ח ע"ב ע"ש ומ"ש שם ראיה מדברי רבינו בפי' המתני' דעוקצין משמע קצת דרבינו אזיל בשיטת הרשב"א. ובש"ע יו"ד סימן רצ"ד שכתב הש"ע ופטורין ברבעי ומלשון זה משמע דהיה מפרש הירושלמי דלא כמ"ש ואעפ"כ פסק בש"ע כשיטת התוספות צע"ג ויש מקום ליישב ואין להאריך פה:

הלכה ח

והנובלות שהן פגין. בספר ש"ל כתב דרבינו פי' כמ"ש הערוך בערך כמר וזהו פי' ב"כ דש"ס ועיין בט"ז סימן ר"ד מה שתמה על הב"י שלא העיר פה על רבינו מה שהעיר על הטור ועיין הלכות מעשר פי"ג הלכה א':

הלכה י

בפה"א יצא. עיין כ"מ מ"ש בישוב דברי רבינו ועיין מ"ש בס"ד לפקפק על תירוצו בפ"ד מהלכות בכורים. ולענ"ד ליישב דעת רבינו די"ל דמודים רבנן דבדיעבד משום חששא דלא תשא את שם ה' כו' לפ"ד רבינו בפ"א הלכה ט"ו הוא איסור תורה גם רבנן מודים דיוצא והא דמוקי לה תלמודא כר"י י"ל דהיה סובר כמ"ד בברכות כ' דק"ו גמור גבי שבעת המינין דמה"ת חייב לברך לפניה כמו חטה ושעורה ושפיר מוקי לה דוקא כר"י

ואנן מסקינן לעיל בתיובתא דברכה לפניה אינו אלא מדרבנן ושפיר פסק רבינו כר"י ולענין ברכה אפשר גם רבנן מודים ואם חלקינן לה בזה כדאי ר"י לסמוך עליו שלא לברך שוב שנית:

הלכה יא

לקח כוס של שכר. יש בזה הרבה שיטות בפוסקים ראשונים ואחרונים וכבר נתבאר בארוכה בספר עטרת ראש בקונטרס מיוחד מן דף כ"ו עד דף מ"ד ע"ש ותרוה צמאונך עם כל זה לא מצאתי בדבריו שהעתיק לשון הבה"ג וז"ל אחר שהביא הך ברייתא שחרית פתח כו' סיים ש"מ הכל הולך אחר החיתום ש"מ מוכח מדבריו או שהיה כתוב בגירסתו כן והא בעיא נפשט או דס"ל אע"ג דדחי לה הגמרא מ"מ פשטא דלישנא משמע הכי ועיין מ"ש בספר ביאור מרדכי ואפשר שזה דעת הרמ"א גבי ס"ע א"ח סי' תפ"ט ומיושב מה שהקשה הפר"ח שם דהא רמ"א פסק ס"ע מה"ת היה לו לפסוק לחומרא ולפמ"ש הנה נכון דפסק כשיטת הבה"ג דכל דבריו דברי קבלה:

הלכה יב

כל הברכות האלו כו'. דייק רבינו כל ברכות אלו אבל ברכה שלאחר המזון היא מה"ת כו'. עיין ב"י סי' קס"ז גבי ברכת המוציא ועיין עוד בספר ברכי יוסף מה שתמה על גירס' הטור רמב"ם דגבי ברכת המוציא חוזר ומברך מספק ואמאי הא מסיק הגמרא בפ"ק בתיובתא ממתני' דב"ק מברך לאחריו ואינו מברך לפניו ע"ש שהאריך. ובאמת יש מקום לומר דאם דעתו לאכול כדי שביעה אז יש מקום לומר דהוי מה"ת משום ק"ו אבל אם רוצה לאכול כזית הוא מדרבנן וב"ק אינו מברך לפניו ויאכל פחות מכדי שובעו אבל ברכה שלאחריו משכחת לה באכל כבר כדי שובעו ובחידושי הארכתי:

הלכה יג

ואיזה מהם שירצה כו'. בשו"ת הלקט ח"ב מסיק הא דחביב קודם היינו היכא דאין קפידא לאכול זה קודם זה אבל אם הוא דרך אכילה ע"פ הרפואה או מתנהג להקדים זה לזה מקדים אפילו אינו חביב. ועי' בספר ש"ל ועיין בתוס' ד"ה מיתיבי כו' במ"ש לכן צריך להנהיג כו' ודברי התוס' תמוהים מאוד וגם ע"פ הגהות מהרא"ו עדיין לא יתיישב קושיית המהרש"א במ"ש לפטור את התפוחים:

ולחומר הנושא נלענ"ד לפרש הסוגיא לשיטת התוס' אבל באין ברכותיהן שוות אין קדימה אלא החביב קודם ואם חביב לו פה"א מברך עליו תחילה ושוב לא יברך בפה"ע דהוי כדיעבד ואם ירצה מברך בפה"ע קודם הגם אם דבר פה"א הוא מין שבע כמ"ש בח"ר וקושיית הגמרא מהא דתנא מברך על הצנון ופוטר משמע מדלא קתני על איזה

שירצה דמחוייב לברך על הצנון לפטור הזית כמ"ש בח"ר ומשני דהתם מיירי כשהצנון עיקר כו' וחסורי מחסרא כו' אבל אין הצנון עיקר אין חשיבות גם בחביב ורשאי לברך בפה"ע אע"ג דצריך תו לברך בפה"א אבל בזה מודה דאם כבר בירך בפה"א על הצנון אינו חוזר ומברך בפה"ע דיוצא בדיעבד וא"כ מינה נשמע לדידן דקיימ"ל כר"י גם באין ברכותיהן שוות מין שבע קודם אם יש לפניו קליות ממין שבע ותפוחים צריך לברך תחילה על הקליות לפטור את התפוחים ועיין בח"ר ד"ה מיתיבי כו' וד"ה ריא כו' וכן משמע דהא לפי דעת ר"י וכ"פ בש"ע סי' ר"ו אם היה דעתו בברכת בפה"א לפטור פרי העץ פוטר אפילו בשני מינים וקשה מאי מקשה תלמודא דלמא מיירי בהיה דעתו על פרי העץ וצריך לומר כדפרישית ועיין בט"ז ובחידושי אנשי שם ואין להאריך ודו"ק:

פרק ט

הלכה א

בריח טוב קודם ברכה. משמע מדברי רבינו דלאחר שהריח שוב אינו מברך ודלא כמ"ש במהר"י פינטא שכתב דגבי ריח רשאי לברך גם מיד אחר שהריח ועיין באר סי' רט"ז שחולק עליו ועיין ב"ח שם:

הלכה ג

מברך על ההדס כו'. דטעמא כיון דשמן זכינו לריחו ולסיכתו וא"כ אם משתמש בו לסיכה אינו מברך על הריח והוי ברכתו אינו תדירא והדס דלא זכינו לסיכתו וא"כ בכ"ע שמריח ריחו צריך לברך וברכת הריח בו נקרא תדיר נגד ברכת השמן ומש"ה צריכין לברך על ההדס תחילה ור"ג מצד טעם זה הכריע כב"ש כיון דב"ש ס"ל כיון דזכינו גם לסיכתו זה היא חשיבות ושפיר קאמר אני אכריע ודו"ק:

הלכה ט

ואם רוב ישראל. עיין הה"מ פכ"ט מהלכות שבת הלכה כ"ה ועיין מש"ש בס"ד:

הולכין אחר הרוב. ובספר מעשה רוקח כתב הקשה בבה"מ על דברי רבינו הא עכו"ם אין לה ביטול עולמית ועיין בטו"ז סימן רצ"ח ס"ק ו' ובספר שושנים לדוד פ"ח דברכות:

פרק י

הלכה א

בין יש לו כיצב"ה. עיין כ"מ דל"ק דלא איתותב עדיף טפי נראה דרבינו לטעמיה אזיל דסובר בפ"א הלכה ט"ו המברך ברכה שא"צ עובר בל"ת ומשמע מדבריו שם דהוי מה"ת

וא"כ שפיר כתב הכ"מ ותירץ הגמרא כחא דהיתרא עדיף הוא דוחק ונהפוך הוא דהו"ל לאשמעינן החיוב לברך שהוא חידוש שלא עבר על ל"ת וכמו שהקשה הא"ר א"ח סי' כ"ב והב"ר שם לדברי הב"ח דחידש לנו דגבי ברכת שהחיינו גם על הסדר מברכין ע"ש וסברא של הב"ח ע"כ ליתא לשיטת רבינו דאיך ס"ד דבברכת שהחיינו יברך על הספק ועובר על ל"ת משא"כ לשיטת החולקים על רבינו וסוברים דאין כאן חשש איסור תורה אם מברך ברכה שא"צ אז יש מקום לסברת הב"ח דגבי ברכת השמחה התירו חכמים לברך על הספק ולפי"ז שיטת התוס' והרא"ש שסוברים דהלכה כל"ב ס"ל סברת הב"ח וא"כ תירוץ הגמרא עולה יפה כחא דהיתרא עדיף וכמ"ש הא"ר ודו"ק ועיין עוד בחידושי רשב"א כתב טעם אחר לשיטת רבינו:

ומלשון רבינו פה שכתב הבונה בית חדש משמע קצת דאם נפל או נשרף הבית וחזר ובנה אותו על מכונו אינו מברך אבל מצאתי בכ"י הרב המובהק חסידא ופרישא מוהר"ר ליפמאן ווייל ז"ל ששאל לאביו בעל קרבן נתנאל בשנת קי"ד שנשרפה רחוב היהודים בק"ק פראג ונשרף גם ביתו וזכה לבנותו כמקדם אם מחוייב לברך שהחיינו והורה שצריך לברך והביא ראיה מהא דתנן במסכת סוטה מ"ג ר"י אומר בונה בית על מכונו לא היה חוזר והר"מ בפי' המשנה שם פסק כת"ק דחוזר ושהחיינו תלויה בזה מי שחוזר מעורכי המלחמה עיין רשב"א בחידושיו עכ"ל. וא"כ רבינו פה דנקט בית חדש לאו דוקא דגם זה מקרי חדש:

הלכה ט

נסים לישראל בא"י כו'. כ"ה דעת התוספות דבעי שם ומלכות כמ"ש בשם הירושלמי דלא כדעת הראב"ד דס"ל דברכות אלו לא בעי שם ומלכות ודמי לברכת זימון דלית בה שו"מ לפי שאינה קבועה והב"ר מהא דר"ה בגמרא דבריך על ר"י ב"ר דיהבך לן ומוכח דתלמודא דידן פליג על הירושלמי ועיין בחידושי רשב"א שמדחה ראיותיו וזה טעם רבינו שפסק להך דירושלמי. וגרסינן בירושלמי על הנס של שבטים מאי שיברך למ"ד כל שבט ושבט אקרי קהל מברך למ"ד כל השבטים מקרו קהל אינו מברך והטור בסס"י רי"ח מביאו להירושלמי הנ"ל וסיים ופלוגתא היא במסכת הוריות. נראה דרצה להורות לנו כיון דפלוגתא היא לענין ברכות אלו דרשות היא ודעת הראב"ד דלא בעי שו"מ כלל ודאי דיש לנו לומר דאין לברך בשו"מ על נס של שבט ועיין במג"א שם וב"ח ולי נראה עיקר כמ"ש:

הלכה יג

ביומי ניסן. לאו דוקא אלא אורחא דמלתא נקט. בספר ברכי יוסף כתב דלפי חכמי האמת דוקא הוא:

הלכה טו

מל' יום לל' יום. עיין בא"ר סימן ריי"ח דמוכח מהירושלמי דלא בעי ל' יום שלמים ביניהם דגרסינן שם א' לל' יום וכתב ליישב שזה קושית המהרש"א על תוספות במתניתין בפ' הרואה דהוכיחו הך דינא מירושלמי דוקא ל' יום היינו לפרקים ואמאי לא מוכח כן מהגמ' א"ו דבעי לאורויי לנו דבעי' ל' יום ביניהם ע"ש וכ"נ עוד בירושלמי שם מדגרסינן אם בתוך ל' אי אתה צריך לקרוע משמע ג"כ הכי והנה רבינו בפי' המשנה בהא דתנן ריי"א הרואה את הים הגדול כתב ואין הלכה כר"י ובחבורו פה פסק כר"י ובהגהות ש"ס דפוס וויען כתב בשם גדול א' דר"י חולק את"ק וס"ל דלפרקים מברך ברכה חדשה אבל עושה מעשה בראשית מברך בכל עת שרואה ובזה לית הלכתא כותי' וצדקו דברי רבינו שלא סתרו אהדדי ונראה ראיה לזה מדלא הזכיר במשנה בזמן שרואהו לפרקים משמע דר"י הוא דקאמר לה הואיל וברכה חשיבא היא אינו מברך כ"א לפרקים ובאמת רבנן ג"כ ס"ל וכל הברכות אינו אלא לפרקים וכ"מ מירושלמי שהבאתי לעיל ובזה מיושב קושי' המהרש"א משום דבגמ' יש מקום לטעות דדוקא לר"י קאמר הכי ומהירושלמי מוכח אכולא ברכות דמתניתין קאי ודו"ק היטב ועיין בכנה"ג סימן רכ"ח שהאריך מה הוא ים הגדול:

הלכה טז

הרואה לבנה כו'. דעת מהריק"ש דסומא לא יברך אמנם מהרי"ל בתשובה סימן ע"ז מסיק דסומא מברך וכן הסכים פר"ח וכן עיקר:

הלכה יז

מעומד כו'. עי' א"ח סימן ח' ובס' ברכי יוסף שם:

אם לא בירך עליה בלילה א'. שיטת רבינו דגם בלילה א' רשאי לברך עיין פר"ח משום דפשטא דברייתא משמע כן ומש"ה לא חש להך דירושלמי ומס' סופרים דקאמר אין מברכין עד שיתבסם. ומ"ש רבינו עד כו' כתב הכ"מ בשם הר"ר מנוח ולא עד בכלל ובשיורי כנה"ג כתב ואני מצאתי בשיטת סנהדרין לא' מהגדולים דאפילו ט"ז בכלל ע"כ. ועיין א"ר ועיין ב"ח ובספרי האלפסי במס' ברכות יש ט"ס במ"ש עד שבעה עשר וצ"ל עד שבעה והוא דעת ר"י בגמ' ועיין ב"ח ובספר באר יעקב:

הלכה יח

הרואה את החמה כו'. עיין בליקוטי מהרי"ל שבסוף דרשותיו עשה מעשה בזה מביאו בשיורי כנה"ג סימן רכ"ט אלא שכתב שם שי"מ כמ"ש בהגה"מ בשם הערוך פי' אחר ברואה חמה בתקופתה והוי קצת ס' ברכה. ובא"ר כתב דהך פירושא דהג"מ הוא ירושלמי ואנן בדידן דקמ"ל כתלמודא דבבלי וגם הערוך הביא הך ירושלמי ובשנת תקע"ג שהיה אז זמן קידוש חמה היה לי ויכוח בזה עם הרב הגאון מ"ו זלה"ה והשיב שמדברי הירושלמי אין ראיה שהוא חולק עם הבבלי אלא דשם קאי לפרש הא דתניא הרואה רקיע בטהרתה דהיינו אחר שלשה ימים כמו שכתב הערוך אבל ברואה חמה בתקופתה אין כאן מחלוקת. וראיתי שוב בירושלמי בפי' הגאון מוה' אלי' שגם הוא מפרש כן רק דהך דירושלמי בא לפרושי רקיע בטהרתו מאי היא ולית ביה שום ספק ברכה וצ"ע על הכה"ג. וה' יזכנו לקדש החמה פעמים רבות:

וכן כשתחזור הלבנה כו'. פירוש דברים אלו עיין בספר עטרת שלמה בפרק הרואה גרסינן בפרק הרואה דף נ"ט ע"ב אמרו לו ילדה אשתך זכר מברך הטוב והמטיב והשמיטו רבינו פה ובכה"ג א"ח סימן רכ"ג כתב ולא ידעתי למה אולי ס"ל כיש שכתבו שנהגו להקל בברכה זו ע"ש. ועיין עוד בשיורי כנסת הגדולה שם אפשר לומר דדעת רבינו דהברייתא מיירי אם כלו לו חדשיו בודאי ולא הוי ספק נפל כלל אבל בסתם ולדות ובפרט דאין אנו בקיאים ומש"ה לא הוי שמחה בשעת שמועה ואינו מברך שוב גם אח"כ וכמ"ש בהג"מ פ"ג מהלכות מילה בשם הרוקח טעם למנהגנו שאין אנו מברכין שהחיינו בשעת המילה לפי שעדיין לא יצא התינוק מתורת נפל כל זמן שלא שהה שלשים יום ע"כ ואע"ג דשיטת רבינו דמברכין שהחיינו בשעת המילה כמבואר בפרק י"א הלכה ט' ובפרק ג' מהלכות מילה היינו משום דסבירא ליה לרבינו דמברך שהחיינו עכ"פ על עשיית המצוה:

פרק יא

הלכה ו

אבל אם שחט כו'. הש"ך בי"ד סימן י"ט הביא דשיטת הג"א חולק על רבינו אלא דבכ"מ מברך אחר המצוה מלבד ברכת הנהנין דאסור ליהנות כיון דעבר ואכל והגיע ברכה אחרונה הואיל ואידחי אידחי עכ"ל. והש"ך מב"ר לשיטת רבינו מלשון הגמ' שם מברכות נ"א ועיין פ"ח דחה ראייתו ובספ' כנפי יונה כתב כוונת הש"ך דלא הו"ל לגמ' לאורוכי לומר כ"א התם מעיקרא גברא ל"ח ומדסיים בגמ' הואיל ואידחי אידחי

משמע דבכל דוכתין אידחי מברכה. ואפשר לדחות ראייה זו דהנה בסברת א"ז הא דמודה בברכת הנהנין לפי מה דמשמע מסיום לשונו במ"ש והגיע ברכה אחרונה טעמו כיון דעכ"פ יש כאן ברכה למה לו לברך עוד ברכה מה שכבר עבר אבל בשאר דברים שאין כאן ברכה אחרונה מסתבר דתיקנו חכמים לברך גם אחר המצוה כדי שלא תהיה מצוה בלא ברכה ונ"מ באם אכל פחות מכשיעור וגמר בדעתו שלא לאכול או שאין לו מה לאכול שוב מחוייב לברך ברכה ראשונה. ואפשר לומר נמי בכוונתו דבכ"ע קאמר הא"ז כיון שעבד איסורא שנהנה בלא ברכה שוב א"א לתקוני וזה שדייק תלמודא הואיל ואידחי אידחי דבכ"ע א"י לברך כיון דעבד איסורא ומ"ש הש"ך ראייה מפ"ק דפסחים עיין בנקה"כ ובספ' כנ"י שם הב"ר לשיטת רבינו מהא דקיי"ל א"ח סימן רכ"ז בשמע קול רעם תכ"ד דיצא וכ"ה בירושלמי ואם ברכת השבח לאחר כד"ד לא יצא כ"ש בברכת המצות בלשון עתיד ועיין ט"ז שם וגם ראיה זו נדחה קרא לה. ולדינא נראה עיקר כדעת הא"ז דאף אם האמת כדברי הש"ך דמשמע מגמ' כשיטת רבינו מ"מ הא רבינו ס"ל דגם בברכת הנהנין מברך אח"כ. ובחידושי רשב"א שם הביא שיטת הראב"ד דפסק כרבינא מביאו הב"י בא"ח סימן קע"ב ובמג"א סימן קנ"ח ואף דבגמ' מדחי לדרבינא לא שבקי' פשיטותא דרבינא ואף דלא קיימ"ל כשיטת הראב"ד משום דחיי' הגמ' מ"מ בשאר מצות לא נדחים דברי רבינו וקיימ"ל כוותי' דרבינא בשאר מצות אליבא דכ"ע ובזה נדחים כל ראייתו דו"ק ותשכח ואף אם יש לחוש לספק ברכה ולהקל כנגד שיטת רבינו עכ"פ תכד"ד כדאי הוא הרב פר"ח לסמוך עליו שהבין שגם רבינו מודה בכה"ג ובגר דלא תקנו חכמים שיברך תכד"ד משום דמסתמא שוהה בטבילה יותר מכ"ד ולא רצו להטריח אותו ועיין בפלתי והנראה לענ"ד כתבתי:

הלכה יב

מל כו' מברך למול כו'. עיין כ"מ קושי' הר"ן על רבינו. ולענ"ד דעת רבינו הוא נכון והוא דהרי מסקי' בגמ' בלבער כ"ע לא פליגי דלהבא משמע והא דאנן קיי"ל דלומר על ע"כ צ"ל דהטעם משום דצריך להשמיענו חידוש בברכות כמ"ש הראשונים וכ"ז אי ליכא חידוש בהיפך אבל בברכת המצות שאפשר לעשות ע"י עצמו שמצוה בו יותר מבשלוחו אזי אם מברך בלמ"ד מורה ע"ז שמחוייב לעשות בעצמו וא"כ בכה"ג ודאי דקיימ"ל כמ"ד לבער ושפיר מחויב למול ולשחוט הפסח. ועיין בספר המכריע בסימן ס"א סיים שם אחר שהאריך בכמה חלוקים שכתבו ראשונים דליתא להני כללי ולא דקדקו חכמים בדבר שלפעמים כתבו על המעשה ולפעמים כתבו לעשות והבא לחלק ביניהם אינו יוצא מידי

קושיא לעולם והוא נצרך להדחיק לעיילי פילא בקופא דמחטא וסוף דבר אינו מעלה עכ"ל. ועיין בתשו' מהרי"ל סימן י"ח והובא בספר יד דוד: